

TOK-SHOULAR FENOMENI: AUDITORIYA EHTIYOJLARI VA MEDIA MANIPULYATSIYA USULLARI

Hasanova Mohira Bahodirovna

"Milliy" telekanali xodimi Rejissyor

Annotatsiya:

Tok-shoular zamonaviy O'zbekiston va jahondagi ommaviy axborot vositalari muhitida eng ko'p namoyon bo'layotgan va dolzarb mavzulardan biriga aylangan. Ommaviy madaniyatning uzviy qismi sifatida tok-shoularning eng asosiy vazifasi auditoriyani jalb qilish va uni ma'lum ijtimoiy, siyosiy yoki ijtimoiy-psixologik manfaatlar yo'lida yo'naltirishdan iborat. Mahsus ssenariy asosida tayyorlanadigan, turli soha vakillari va mashhurlar ishtirokida tashkil etiladigan, muammolar yechimini ochiq-oydin tarzda muhokama qiladigan tok-shoular o'zining ko'lami, ta'siri va qamrovi bilan ajralib turadi. Tok-shoularning asosiy xususiyati, uni ko'rayotgan vaqtda auditoriya o'z ehtiyojlarini, qo'rqinchlari va qadriyatlarini aniq ravishda his qilishi, shu orqali jamiyatda energiya va kayfiyat shakllanishi hamda uni boshqarish imkonining mavjudligidir. Ushbu tezisda Tok-shoular fenomeni: auditoriya ehtiyojlari va media manipulyatsiya usullari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: tok-shou, ommaviy auditoriya, auditoriya ehtiyojlari, media manipulyatsiya, televidenie, kommunikatsiya, OAV ta'siri, axborot maydoni, interaktivlik, ijtimoiy ta'sir

Tok-shoularning har bir epizodida muayyan ssenariy, qiziqarli muhokama va auditoriyani jalb qilish maqsad qilingan. Odatda, bu ko'rsatuvlar ijtimoiy muammolar, oilaviy savollar, shaxsiy hayot va zamonaviy qiziqishlar kabi aktual mavzularni o'z ichiga oladi. Ommaviy auditoriya o'rtasida muhokama qilinayotgan masalaning jiddiylik darajasi, unga bo'lgan qiziqish va tahliliy yondashuv natijasida tok-shoular faqatgina axborot funksiyasini bajarib qolmay, balki odamlarning nuqtai nazarini shakllantiradi. Ijtimoiy tarmoq orqali yoki to'g'ridan-to'g'ri studiyadan namoyish etiladigan tok-shoular zamonaviy jamiyatning o'ta muhim kommunikativ platformasiga aylanmoqda. O'z navbatida tok-shoularda ishlatilayotgan media manipulyatsiya usullari auditoriyaning ruhiy ehtiyojlari va psixologik holatini

inobatga olgan holda ishlab chiqiladi. Foydalaniladigan eng asosiy usullardan biri bu dramatizatsiya, ya'ni har bir voqeani hayotiy, boshqalarni befarq qoldirmaydigan tarzda talqin qilishdir. Shuningdek, tok-shoularda ko'pincha notiqlik san'ati, auditoriya bilan dialog, emotsional ohang, voqealarni sun'iy kuchaytirish va zalni hayajonlantiradigan effektlardan foydalaniladi. Bular orqali tomoshabin voqeaning ishtirokchisiga aylanadi, o'z hayotini usha voqea bilan solishtira boshlaydi va shu tarzda unga ruhan tortiladi. Bu esa tomoshabinga nafaqat ma'lumot, balki yangi his-tuyg'ular ham taqdim etadi.[1]

Tok-shoular fenomeni doirasidagi manipulyatsion usullarning yana bir muhim jihati – bu stereotiplarni mustahkamlashdir. Jamiyatda mavjud tasavvurlar, etik normalar va mentalitet tok-shoular orqali muhim ahamiyat kasb etadi. Bu yerda ochiq targ'ibot emas, balki huddi “tasodifan” yuzaga chiqadigan ijtimoiy statuslar yoki qadriyatlar orqali ommani boshqarish va kerakli yo'nalishga yollash imkoniyati mavjud. Shuningdek, tok-shoular orqali auditoriyaning ma'lum bir mavzuga nisbatan munosabati shakllantiriladi va bu bilan ijtimoiy ong, jamoatchilik fikri boshqariladi. Ommaviy kommunikatsiya sohasida tok-shoularning fenomen sifatida o'rganilishi, uning ta'sir doirasi va mexanizmlari bugungi kundagi axborot jamiyatlari uchun alohida qiziqish uyg'otadi. Bu jarayonda televideniedagi muhokamali ko'rsatuvlarning asosiy muammosi – axborotni to'g'ri yetkazish, ommaning ongiga ta'sir qilish mexanizmining o'ziga xosligini aniqlashdan iborat. Zamonaviy tok-shoular ijtimoiy ongga singib kirishga, ta'sir doirasini yanada kengaytirishga, muhokama va murosaning yangi formatini paydo qilishga xizmat qilmoqda. Oqibatda esa ommaviy axborot vositalari yordamida milliy qadriyatlar, oilaviy va jamiyatda ahamiyatli bo'lgan muammolar ochiq muhokama qilinmoqda, jamoatchilik fikrining shakllanishiga turtki berilmoqda. Tok-shoularning ijtimoiy-psixologik ta'siri, eng avvalo, zamonaviy auditoriyaning ehtiyojlariga mos tarzda tuzilgani bilan bog'liq. Auditoriyaning aksariyati sezgir, tezkor axborot istagan, muhokama hamda ishtirokchilikka qiziqadigan insonlardan tashkil topgan. Shu sababli tok-shoular interaktiv formatda, tezkor va emotsional ko'rinishda bo'lishi, tomoshabin diqqatini doim jalb qilib turishni ta'minlashi kerak. Media manipulyatsiya vositalari – diqqatni bir nuqtaga qaratish, emotsional ta'sir o'tkazish, tengdoshlar fikriga taqlid keltirish kabi usullar asosida shakllangan.[2]

Tok-shoularning yana bir muhim xususiyati – bu ijtimoiy guruhlar orasida ko‘prik vazifasini o‘tab, turli fikrlarni bir sahnada birlashtira olishi. Shuningdek, ushbu ko‘rsatuvlar orqali tomoshabin o‘z hayoti va muammolarini yuzma-yuz muhokama qilish, jamiyatdagi dolzarb muammolarga bevosita ta’sir ko‘rsatish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Mana shu jihatlar tok-shoularni auditoriya uchun ko‘proq jozibador va ingliz tilidagi manbalarda aytilganidek, “engreyjin” (engaging) qilib qo‘yadi. Televideniedagi tok-shoular O‘zbekiston sharoitida ham tobora ko‘proq ahamiyat kasb eta boshladi. Ular orqali insonlar o‘zidagi muammolarni ochiq eshitishlari, jamiyatning turli vakillari fikrini eshitib, o‘z hayotiga kerakli xulosalarni chiqarishlari mumkin. Tok-shoularning dolzarbligi shunda ko‘rinadiki, ular turli auditoriyalar ehtiyojini qondira oladi, ya’ni yoshlar, keksalar, ayollar va erkaklar uchun ham mos mavzular ko‘tariladi. Bu jihatdan tok-shoular – ijtimoiy taraqqiyot uchun muhim ahamiyatga ega platforma hisoblanadi. Media manipulyatsiyaning yana bir asosiy usuli bu ijtimoiy avlodlar va guruhlar orasidagi ziddiyatlarni ochiq muhokama qilish. Bu harakat orqali ommani muayyan yo‘nalishga undash, zamonaviy qadriyatlarni targ‘ib qilish va mentalitetdagi eskirgan qarashlarni yangilash amalga oshiriladi. Ushbu usulda tok-shoular ko‘pincha ijtimoiy muammolar, xodimlar sifati, yoshlar tarbiyasi, oilada ijtimoiy rol, gender tengligi hamda davlat siyosatining dolzarb masalalarini muhokama qiladi.[3]

Tok-shoularda auditoriyaning muammoga nisbatan munosabatini shakllantirish uchun ko‘plab kommunikativ vositalar ishlatiladi. Bu yerda, bir qatorda, moderatsiya, maxsus psixologik texnikalar, dramatik effektlar, so‘z va ohang tanlovi, musiqiy atrof-muhit, ishtirokchilarning kiyinishi va makon dizayni hamda boshqa ko‘plab media elementlar o‘zaro uyg‘unlashadi. Ishtilayotgan barcha komponentlar, natijada, tomoshabin o‘z fikrini bildirishda faol ishtirokchi bo‘lishiga sabab bo‘ladi. Zamonaviy tok-shoular ijtimoiy tarmoqlarga ommaviy migratsiya qilishi natijasida, ularning auditoriyasi yanada kengayib bormoqda. Bu esa O‘zbekiston axborot makonida ham turli guruhlar, yoshlar, ayollar va erkaklar o‘rtasida muammolarni ochiq-oydin muhokama qilish madaniyatini rivojlantirishga yordam bermoqda. Tok-shoular ijtimoiy fikr va qadriyatlar shakllanishi, jamoatchilik e’tiborini kerakli masalaga tortishda o‘ziga xos liderlik rolini egallamoqda. O‘zbekiston aholisining keng doirasi turli tok-shoularning faol

International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences

Hosted online from New York, USA

Website: econfseries.com

2nd November, 2025

auditoriyasi sifatida jamiyat hayotidagi muhim voqealarga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.[4]

Tok-shoular orqali auditoriyaning ehtiyojlari va istaklari ham o'zgarib bormoqda. Hozirgi kunda odamlar qadimiy va ortiqcha sensatsion ko'rsatuvlar emas, aksincha, real muammolar muhokamasi, yechim variantlari, mutaxassislar ishtiroki va amaliy maslahatlarni afzal ko'rishmoqda. Telekanallar esa ushbu ehtiyojlarni to'liq o'rganib, tok-shou formatlarini doim yangilab, mavzularni hayotiy va amaliy yo'sinda yoritishga intilmoqda. Ommaviy axborot vositalari sohasidagi ilg'or islohotlar natijasida zamonaviy tok-shoular jamiyatning mazkur rivojlanish bosqichida eng muhim kommunikatsion maydonga aylanmoqda. O'zbekiston sharoitida ko'plab tok-shoularning doimiy auditoriyasi borligi va ko'rsatuvlarda ko'tarilayotgan mavzular dolzarbligi, ijtimoiy hayot uchun muhimligini ko'rsatib turibdi. Tok-shoular zamonaviy jamiyatni tarbiyalash, xotirali va ijtimoiy ongsiz stereotiplarni kuchsizlantirish, yangi qadriyatlarni shakllantirish, shuningdek, islohotlarga keng jamoatchilikni jalb qilish uchun muhim kommunikatsion vosita sifatida faoliyat yuritmoqda.[5]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, tok-shoular fenomeni O'zbekiston va butun dunyo axborot makonida o'zining o'rniga ega. Ular auditoriya ehtiyojlarini chuqur o'rganib, ommaviy ongga kuchli ta'sir o'tkazadigan media manipulyatsiya usullaridan faol foydalanmoqda. Tok-shoular yordamida jamiyatdagi eng dolzarb muammolar keng muhokama qilinmoqda, jamoatchilik fikri shakllanmoqda, zamonaviy odamlarning qadriyatlari va ehtiyojlari tafsiflanmoqda. Kelajakda ham tok-shoularning ijtimoiy-psixologik ahamiyati ortib borishi, yangi kommunikatsion texnologiyalar va usullar kirib kelishi bilan ularning kommunikativ imkoniyatlari yanada kengayishi kutilmoqda. Bu esa zamonaviy jamiyat taraqqiyoti va ommaviy ong shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abduvaliyeva, S. (2018). "O'zbekiston televideniyesida ijtimoiy axborot jarayonlarini tashkil etish xususiyatlari". O'zbekiston Milliy universiteti ilmiy jurnali, 2(1), 112-119.
2. Axmedova, N. (2019). "O'zbekiston ommaviy axborot vositalarida auditoriya ehtiyojlari". O'zMU Ilmiy axborotlari, 3(2), 88-94.
3. Fayziyeva, S. (2019). "Televizion dasturlarda interaktivlik va tomoshabin bilan aloqa muammolari". O'zbekiston jurnalistika masalalari, 1(1), 25-31.
4. G'aybullayeva, N. (2017). "Media manipulyatsiya va uning axborot iste'molchiga ta'siri". Zamonaviy kommunikatsiya rivojlanish muammolari, 6(2), 67-72.
5. Hakimova, Z. (2020). "Tok-shoular va ularning ijtimoiy ongga ta'siri". O'zbek tili va adabiyoti, 4(3), 102-108.
6. Jo'rayev, M. (2021). "O'zbek televideniyesida dasturlarning targ'ibot vositasi sifatida ishlatilishi". O'zbekiston xalqaro axborot agentligi ilmiy axborotlari, 1(1), 55-62.
7. Karimova, F. (2022). "O'zbekiston ommaviy axborot vositalarida media manipulyatsiya usullari". Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, 9(2), 85-92.
8. Qodirova, M. (2018). "Tok-shou formatining o'zbek televideniyesidagi rivojlanish xususiyatlari". O'zbekiston Xalq ta'limi, 12(1), 134-142.